

BETEGSÉG ÉS GYÓGYULÁS A KORA ÚJKORI IRODALOMBAN (1450–1760 k.)

– tudományos konferencia –

2021. szeptember 8–11 között 52. alkalommal került sor a régi magyar irodalom kutatóinak éves konferenciájára, amelyet a konferenciasorozat története során először Budapesten, a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézetében rendeztek. A rendezvény négy napján harmincnégy előadás hangzott el a betegség és gyógyulás hívószavaihoz kapcsolódva.

A konferencia nyitónapján Kecskeméti Gábor bevezetője után az *Irodalmi ábrázolás és mentalitástörténet* című ülést Kasza Péter indította Werbőczy István halálával kapcsolatos filológiai nyomozásával, majd Szabó András elemezte Laskai Csókás Péter *De homine* című művét, kimutatva a mű forrásait. Petrarca orvosságkönyvének a 18. századi magyar recepciótörténetébe Szörényi László nyújtott betekintést, Bene Sándor „*Christus medicus*”: *Rimay János versgyűjteményének szubtextusai* című előadása pedig az Ilona-vers gyógyulás-gyógyítás metaforabokrait rendezte átlátható egyenletekké, és illesztette be a kor filozófiai-teológiai és irodalmi kontextusába.

A konferencia második napja a *Humanizmus és orvoslás* témájú üléssel indult, azon belül pedig Ritoókné Szalay Ágnes *Jajca és a beteg Janus Pannonius* című *lectio magistralis*ával, aki „Pannónia első panaszkozó költőjének” műveiben és leveleiben leírt testi-lelki bajait tárgyalta. Az előadót kerek születésnapja alkalmából Kecskeméti Gábor köszöntötte, és „adta át” az Irodalomtudományi Intézet ajándékát, a Reneszánsz osztályhoz évtizedeken át külső munkatársként kötődő kutató [élettrajzát és bibliográfiáját tartalmazó honlapot](#), amelyet Móré Tünde állított össze. Boda Miklós *A gyógyító timsó nyomában. Janus Pannonius Várad-verséről* című előadása szorosan kapcsolódott az üléskezdő gondolatmenethez; Jankovits László pedig Jacobus Piso ismeretlen verseit mutatta be a közönségnek.

A harmadik és ötödik ülés központi témája a pestis volt, amely – a 6. és 14. századi tarolása után – a kora újkori Európában is vissza-visszatért, vagy akár állandóan jelen volt, ahogy Luigi Ferdinando Marsigli (1658–1730) írta Konstantinápolyról (erről F. Molnár Mónika beszélt előadásában). Az ülések előadói az irodalomtudomány mellett a történettudomány, azon belül kiemelkedően a társadalom- és várostörténet (Tózsá-Rigó Attila, Kerekes Endre László) a politikai filozófia (Oláh Szabolcs) és a néprajz (Kis-Halas Judit) tudományos módszereit, fogalom- és eszközkészletét felhasználva világítottak rá a járvánnyal kapcsolatos korabeli tudásra és a védekezés lehetőségeire. A vizsgált források között szerepeltek misszilis levelek (Szilágyi Emőke Rita), imádságok (Bajáki Rita), képi ábrázolások, krónikák, orvostörténeti források és egy járványtérkép is.

A negyedik ülés előadásai 18. századi forráscsoportokra koncentráltak: Pintér Márta Zsuzsanna a csíksomlyói passiójátékokban egy-egy főbűnhöz kapcsolva megjelenített betegségeket mutatta be. Knapp Éva több tucat 18. századi nyomtatványt vizsgált a megszentelt bajelhárító, gyógyító céduláktól a gyógyszerári reklámkiadványokig; Szádóczki Vera pedig a jezsuita iskolákból fennmaradt kézíratos költemények betegségleírásaiból válogatott, és helyezte azokat a korabeli gyógyszerészet kontextusába: megtudhattuk például, hogyan került vipera és múmia a receptekbe hozzávalóként.

A konferencia harmadik napjának két ülése (a hatodik és kilencedik) az *Orvostudományi irodalom* koncepcióival, forrásaival és terminológiájával foglalkozott. Kiss Farkas Gábor a bécsi születésű, Bécsben és Padovában tanult, katolikus-jezsuita környezetben tevékenykedő érseki orvos, Polycarpus Procopius Bonannus rózsakeresztes és alkímiai-orvosi olvasmányait

térképezte fel. Lencsés György *Ars medicájának* magyar orvosi szakszavait Molnár Dávid fejtette fel, bemutatva a szerző törekvéseit arra, hogy a latin tudományos kifejezésekre magyar szavakat találjon vagy kreáljon a korabeli szókincsből válogatva. Pápai Páriz Ferenc „Szent Hagyatékának” epidémiákra utaló részleteivel Petrőczy Éva foglalkozott; Báthory Orsolya pedig a 17. századi magyar orvostudományi irodalom sajátosságait ismertette. Orbán Áron figyelme Carolus Clusius természettudós és humanista pannóniai flóráról szóló művei felé fordult, míg Csuka Botond a kora tizenharmadik század brit orvosi irodalmát vizsgálva a testedzés ambivalens megítéléséről értekezett.

A hetedik és nyolcadik ülések fő témája a testi és lelki szenvedés irodalmi ábrázolása volt: Papp Ingrid a felekezeti zaklatások és erőszakos térítések leírásait kutatta a 17. századi protestáns prédikátorok műveiben. A Goedri János evangélikus lelkész kiadatlan önéletírásában felsorolt testi-lelki viszontagságokat J. Újváry Zsuzsanna tárgyalta. Dukkon Ágnes egy „gyógyító” eljárásra, az érvágásra koncentrált a kora újkori kalendáriumokban, míg Hartmann-Kakucska Mária a pestis-szekciókban megkezdett tanácskozást egészítette ki Orczy Lőrinc egészségügyi biztosságáról szóló előadásával.

A konferencia zárónapjának első szekciója elsősorban „szövegimmanens stílusú” előadásokat vonultatott fel: a lélek betegségei, a melankólia, a szenvedélyek (Laczházi Gyula) és ellenszerei (Hernády Judit), Wathay Ferenc és Koháry István költészetét elemezve és összevetve, Fazekas Sándor pedig – Bene Sándor korábbi kutatásait kiegészítve – a lélekgyógyító szerek toposzának további előfordulásait vette számba. Sárdi Margit 17–18. századi női gyűjtők-fordítók gyógyító kézíratainak sajátosságait, receptjeit vizsgálta rendszerezett módon, és a kedélybetegségekre, valamint a járványkezelésre adott recepteket mutatta be, egyszerre kapcsolódva a korábbi „járványszekciók” felvetéseivel, és nyújtva gyakorlati adalékot az ülésen tárgyalt lelki betegségek költői ábrázolásához.

A tudományos tanácskozás záró ülése a népi gyökerű középkori vallásos irodalomhoz kanyarodott vissza: Nagy Eszter a Szent Sebek kultuszát elemezte Tar Lőrinc purgatóriumi útjának leírásában; Falvay Dávid pedig a testi betegségből lelki gyógyulás motívumát illusztrálta Szent Klára olasz és magyar nyelvű legendáiban.

A konferenciához több előadásokon kívüli program is tartozott: a nyitónap estéjén a BTK Irodalomtudományi Intézet egykori főmunkatársára, igazgatóhelyettesére, a reneszánszkutatók szakmai közösségének egyik „spiritus rectorára”, Jankovics Józsefre és pályájára emlékeztek kerekasztal-beszélgetés formájában kollégái és barátai: Kőszeghy Péter, Balázs Mihály és Szörényi László (a beszélgetést Kecskeméti Gábor vezette).

A konferencia keretében három frissen megjelent kiadványt is bemutatnak: Bethlen Farkas: *Erdély története VI.* című kötetről és a sorozatról Tóth Zsombor beszélgetett a kötet szerkesztőjével, Kasza Péterrel. A 2020. évi egi konferencia előadásaiból készült tanulmánykötet (*Zrínyi Miklós és a magyarországi barokk költészet* (szerk. Bene Sándor, Pintér Márta Zsuzsanna) Szörényi László mutatta be, és Csöre Gábor színművész olvasott fel Zrínyi Miklós *Szigeti veszedelem* című eposzából. Vadai István *Fától az erdőt: Balassi Bálint költészetének kéziratossága és nyomtatott hagyománya* című posztumusz tanulmánykötetéről, Vadai István életművének és tanulmányainak jelentőségéről Fazekas Sándor, Kőszeghy Péter és Szentmártoni Szabó Géza beszélt.

A hagyományoknak megfelelően a konferencia nyitónapján került sor a 2021. évi Klaniczay Tibor-díj átadására is. A kuratórium döntése alapján a díjat Nagy Levente nyerte el *A román reformáció mint magyar-román kulturális és irodalmi transzferjelenség a 16–17. században* című monográfiájával.

A *Betegség és gyógyulás a kora újkori irodalomban* című konferencián elhangzott [előadások](#) a Bölcsészettudományi Kutatóközpont [Videotorium](#)ában érhetők el.